

benzer seçme zorunluklarıyla karşılaştı. Ve politika olarak, işçi sınıfı politikası olarak bunu öğrendi. Sonuna kadar «ciddî» ve kesinlikle «küçük burjuva entelektüel» olmayıp sonuna kadar işçi sınıfı aydını olan bütün Yalçın Küçük'lerden.

Sol politika içinde birbirimize yaptığımız ahlâksızlıklardan daha uzun süre söz ederiz. Düşünürüz, nereden ileri geliyor bu ahlâk dışı davranışlar, bütün bu makyaavelizmler diye. Düşünelim bakalım.

MURAT BELGE

DEĞİNMELELER

RUHİ SU'NUN KONSERİNDE

Geçtiğimiz ay içinde Dostlar Tiyatrosu'nda Ruhi Su yeni plağı «El Kapıları»ndaki türkülerle bilinen türkülerinden oluşan bir konser verdi. Alışılmış Ruhi Su konserlerinden biri değildi bu. Sümeysa Çakır'ın yanısıra elli kişilik bir koro da eşlik ediyordu sanatçıya. Ruhi Su ve Dostlar Tiyatrosu, devletin yapmadığını yapmış, kit imkânlarıyla dev bir işin üstesinden gelmişlerdi.

Önce «El Kapıları»ndan, Ruhi Su'nun bu plağıyla getirdiklerinden söz etmek istiyorum.

«El Kapıları» iki bölümden oluşuyor. Birinci bölüm «Yemen», ikinci bölümse «Almanya»ya ayrılmış. Yemen Anadolu halkı için bitmeyen bir acı. Hemen her evden bir babayı, bir evladı ya da bir kardeşi yutmuş... Öksüz çocuklar, gözü yaşlı analar, er'ine doyamamış genç dullar bırakmış arkada Yemen seferi. Türküler yakılmış Yemen'e gidip dönmeyenler için. Can çekişen bir imparatorluğun simgesi Yemen.

Almanya çok daha yakında. Günümüzde yaşanan bir başka acı. İmparatorluk döneminde yöneticiler kendi varlıklarını koruyabilmek için Yemen'e ölmeye göndermişler halk çocuklarını. Ezdikleri, sömürdükleri sınıfın insanlarını. Günümüzde ise alın-

teriyile yaşayanları kapitalizmin kucacağına itmişler. «Ekmek Kavgası»nda Almanya bir umut. Bir kurtuluş umudu. Geride yine basız ya da anasız çocuklar, gözü yaşlı dullar... Sonra insan posaları...

Ruhi Su «El Kapıları»nda insanın insana kul edildiği bir düzene, bir oyunun içyüzünü, ekonomik ve toplumsal olanın insan hayatına yansımasını dile getiriyor. Birinci bölümü oluşturan türkülerle Sivastopol, ikinci bölümü oluşturanlara ise Onuncu Yıl marşlarıyla girilmesi sanatçının bakış açısını yeterince açıklıyor.

Bu nedenle «El Kapıları» salt iki ayrı tarihî dönemdeki iki ayrı toplumsal olayın türkülerle anlatımı, halkın duyu dünyasının dile getirilmesi olmaktan çıkıyor; türkülerden hareket ederek devrimci bir özünü bütün olarak geliştirip yorumla birlikte çözümünü de göstermeyi amaçlıyor. Nâzım Hikmet'in dizeleriyle vurguluyor «El Kapıları»nı Ruhi Su. Kuvayı Milliyeye destanının başlangıcı olan «Onlar» bölümü sanatçının neyi anlatmak istediğini yalın bir biçimde ortaya koyuyor.

Devrimci sanat, sanatın devrimci işlevi gibi konularda çok söz edildi Türkiye'de, hâlâ da ediliyor, daha da edilecek. Ama şurası kesin: Havatı kucaklamak, yaşananı açıklamaksa yapılması istenen, gerektiği doğru yorumlamaksa «El Kapıları» iyi bir örneği bunun.

Başka bir şey daha var. Özün verilmesi de diyebiliriz buna. Ya da malzemenin, araçların kullanılması. Yapılan sanat olabilmese buna bağlı çünkü. Estetik bir değer kazanabilmesi...

Ruhi Su'nun başarısı da burada yatıyor zaten. Ses, saz ve söz kusursuz bir bileşime ulaşıyor onun sanatında. Ezgi sözü tamamlıyor, anlamı açıyor, vurguluyor. Ne tek başına saz, ne tek başına ses, ne tek başına söz... Biri ötekisiz olmayacak, her parçası yerli yerinde bir bütün.

Bu bütün şimdi koronun da eklenmesiyle iyice kusursuzlaşıyor. Koronun kullanılmasında da

Ruhi Su'nun yorumunun belirleyici olduğunu görüyorsunuz. Söyleyiş biçimi, seslerin ve ezginin kullanılışı anlatılmak, iletilmek istenene bağlı olarak değişiyor. Alçalıyor, yükseliyor, geriye çekilip eşlik ediyor ya da öne çıkıp bastırıyor. Halkı simgeliyor bir bakıma.

Başka ne söylenebilir?

YAKUP KADRI'Yİ YENİDEN OKURKEN

Belli bir dönemde edindiğimiz ya da kulaktan dolma benimsemişimiz kimi önyargılarımız vardır. Bir türlü onları aşamayız. Doğru diye benimsemişizdir bir kez. İnsan olarak değişmişizdir, yeni görüşler edinmişizdir. Eski yargılarımızın çoğunu bu yeni görüşlerin süzgecinden geçirmeyiz.

Yakup Kadri'yi yeniden okurken aklıma takıldı bu. İnanıyorum ki, Reşat Nuri'yi, Halide Edip'i yeniden okusam yine aynı şeyleri düşünecektim. Bu, sözkonusu romancıların aşılammış eserler vermiş olmaları anlamına gelmiyor. Ama edebiyat tarihlerinde yinelenen, biri ötekinin benzeri övgülerin ya da yergilerin yanısıra Türk edebiyatı üzerine bir zamanlar edindiğimiz kimi düşüncelerimizi de gözden geçirmek zorundayız. Aynı sonuca varacak olsak bile.

Geçtiğimiz yıllarda edebiyatın değişik türlerinde eserler veren sanatçıların bulunduğu bir özel sohbetle konuşulanları hatırlıyorum. Söz romandan açılmıştı. Aziz Nesin, 12 Martı konu alan romanların erken olduğunu söylüyor, böyle bir tarihî ve toplumsal olayın daha sonra, araya belli bir zaman kesiti girdikten sonra doğru olarak anlatılabileceğini savunuyordu. O tarihî olayı yaşayan sanatçının duygularının etkisinden kurtulabilmesi, olaya nesnel bir tutumla yaklaşabilmesi için zorunluydu bu. Üstelik olay gelişimini tamamlamadan, izleri silinmeden, bilinmeyenler açıklığa kavuşturulmadan doğru'yu yakalamak zordu. Karşı çıkanlar oldu bu yargılara, katılanlar da. Sonra romanın ne olduğu, romancının niteliği

Birikim 24/74

konusuna kaydı tartışma. Yine Aziz Nesin, roman yazmanın kolay bir iş olmadığını, romancının belli bir kültür düzeyine ulaşmış, bir dünya görüşünü benimsemiş olması gerektiğini öne sürüyor, bununla bir hazırlık döneminin sonucu olabileceğini söylüyordu. Düşüncelerini somutlaştırmak için bir de örnek verdiğini hatırlıyorum: On dokuz yaşında büyük bir şair olunabilirdi, ama büyük bir romancı olunamazdı. (Aziz Nesin'e katılanlar aransındaydım.)

Yaban'ı basıma hazırlarken. Yakup Kadri ile ilgili birçok yazıyı, bu arada onunla yapılmış konuşmaları da okuyordum. Temmuz 1941'de Yücel dergisinde yayımlanmış bir konuşmada şu satırlara rastladım. Vedat Nedim Tör'ün Yakup Kadri'yle yaptığı konuşmanın kimi bölümlerini aktarıyorum:

«— Şu halde sizce iyi bir roman, terakibi bir kresyondur. Bu itibarla, insanî unsurlardan çıkardığı böyle bir terakibi yapabilmek için bir romancının kafasında büyük bir hayat tecrübesi ve geniş bir insan tanıma terakümü olmalıdır.

— Evet... Nitekim yirmi yaşında dâhiyane şiirler meydana getirmiş birçok genç şairlere tesadüf ettiğimiz halde, bütün manasile olgun bir roman verebilmiş genc romancılara hemen hiç rasgelinemez. Bundan dolayı, ben, romancının mesaisini, cehdini, bir âlimin, bir filozofun çalışma ve meydana getirme tarzına daha çok benzer buluyorum. Nasil ki, bir âlimin, bir filozofun eseri yıllarca süren bir tetebbü devresinin mahsülü ise, iyi bir roman da hayata, cemiyete, insanlara dair uzun bir tetkik ve tecrübe terakümünün mahsülüdür. Yâni bu sadece, bir muhayyale, bir heyecan veya bir ilham meselesi değildir.»

Görüldüğü gibi, bizim 1975'de tartıştığımız bir konuda, tam otuz beş yıl önce, hemen aynı düşünceler öne sürülmüştü. O Yakup Kadri ki, 1921'de savaşın yıkıntıya çevirdiği Anadolu'yu dolaşmış, Yaban'ı 1932'de yazmıştı.

Bir başka örnek daha vereyim. Geçtiğimiz aylarda Atilla İhan, Türk romanındaki eksiklik üzerinde genç dostlarıyla tartışırken birden ipucunu bulduğunu söyleyerek, önce romanın hangi toplumsal koşullarda ortaya çıktığının saptanması gerektiğini belirtiyordu. Roman, Batı Avrupa'da burjuvazinin belirmesiyle ortaya çıkıyor, onun yükselişine paralel olarak geliyordu. Ardından romanın Batı'daki gelişimine ilişkin düşüncelerini sıralıyordu örnekler vererek Atilla İhan. Sonra da Türk romanı üzerine yargıları geliyordu.

Amacım Atilla İhan'ın düşüncelerini tartışmak değil. Genel olarak roman üzerine söyledikleri doğru çünkü. Türk romanına ilişkin düşünceleri de şu an konumuzun dışında. Yalnız Atilla İhan'ın, bilinenleri, yeni bir şey bulmuş tavrıyla yinelemesine takılmıştım yazısını okuduğumda. Sonra Yakup Kadri geldi. İşte andığım konuşmasında Yakup Kadri'nin otuz beş yıl önce söyledikleri:

«— O halde edebî san'at şekilleri tarihinde, en yeni bir janr olması da romanın belki bu hususiyetinden ileri geliyor ne dersiniz?

— Romanın, edebî san'at şekilleri arasında en gecikmiş janr olmasını yalnız buna hamlede-meyiz. Roman ancak, cemiyetle ferdler beynindeki (arasındaki) münasebetlerin en ziyade ihtilâtlı, karışık, tezatlı olduğu son devir cemiyetlerinin mahsülü olabilir. Bunun içindir ki, meseîâ, bize en yüksek, en çeşitli, en ölmez san'at örneklerini miras bırakmış olan eski Yunan medeniyeti, roman janrını tanı-mıyordu. Zira, eski Yunanlılar küçük siteleri içinde, bugünkü mânâ ve şümülü ile, sosyal buhranlardan âzade, dar, nizamlı ve ahenkli bir hayat sürüyorlardı. Ve gene bunun içindir ki, o devrin destancıları, trajedyacıları, insanı, kâfi derecede enteresan bulmayıp kahramanlarını tanrı-lardan ve tanrılara benzer sem-bolik şahsiyetlerden alıyorlardı. Çünkü insana, bugünkü insanın

ızdırapları, ruh hastalıkları ve bunların sebebi olan kesif ve şiddetli cemiyet hayatı henüz malûm olmamıştı. Bu itibarla, romanı, ancak, insan cemiyetlerinin dar çerçevelerini kırıp dünyaya mikyasında davalarını koymaya başladığı bu komplike hayat nizamı içinde, yâni on dokuzuncu asırdan sonra edebiyatta başlı başına bir ana çığır olarak görüyoruz.»

Bu değinmenin amacı ne Yakup Kadri'yi olduğundan fazla büyütmek, ne de birilerine çatmak. Türk edebiyatı bir dönemekte. Bir yere varmak istiyorsak, önce Türk edebiyatıyla hesaplaşmamız gerek. Bu bir bakıma kendi kendimizle de hesaplaşmak anlamına geliyor.

YENİ UFUKLAR KAPANDI

Yeni Ufuklar kapandı. Kasım 1976 sayısı «Son Sayı» olarak çıktı. Birikim'in geçen sayısında teknik imkânsızlıklar nedeniyle değinemedim buna. Neresinden bakılırsa bakılsın üzücü bir olay bu. Yirmi beş yıllık bir emeğin çaresizlikle noktalanması... Kâcınıcı dergi bu kapanan? Hepsinin kapanmasının da görünürde somut bir tek nedeni var: Satılmamak. Satılmayınca da maddî bir yük oluyor çıkarıcı için. Bir noktaya kadar dayanıyorsunuz.

Üzerinde durulması gereken bir sorun bu. Üstelik güçlü bir yayınevine ya da bir kuruma dayanmak da bu sorunu çözmüyor. Varlık'ın, Türk Dil'in yıllardır sürmesinin nedeni salt bu değil. Unutulmasın ki, Altın Kitaplar gibi büyük bir yayınevinde çıkarılan Yeni Edebiyat da yaşama-dı. Üstelik kimi başka büyük yayınevleri öteden beri dergi çıkarmak hevesindeler, ama bir türlü gerçekleştiriyorlar bunu. Sorun, salt para sorunu değil çünkü.

Masis Kürkçügil'in Yeni Ufuklar'ın «Son Sayı»sında yer alan yazısındaki şu satırlara bir göz atalım:

«Yeni Ufuklar dostlukların dergisiydi. Özellikle, dergiyi uzun yıllar maddî ve manevî sorumluluğu ile üstlenen Vedat Gün-yol'un çevresinde oluşan dost-

Birikim 24/75

luklar dergiye süreklilik kazan- dırmıştı. Ne var ki dostluklar bir dizi yönelişlerin çok silik bir iz- düşümünden başka ortaklıklar taşımadığından dergi 'demokratik' bir Babil Kulesi'ni andırabiliyordu. Bir parti ya da grup der- gisi olmadığından bu doğal gö- zükülebilirse de hiç değilse yaşı- nan, irdelenen olaylar, konular üzerinde bir doğrultu birliği ge- rekliydi. Oysa bir doğrultu sap- tması dahi yoktu. Belki de böy- lesine kıdemli bir derginin Tür- kiye'deki yapısal hızlı değişime ayak uyduracak bir dümen kır- ması da mümkün değildi. Hemen şunu da belirtelim ki böyle bir tavır takınan dergiler de yaşaya- madı. **Yeni Ufuklar**'ın esas soru- nu ise tüm dergiler gibi yeni okuyucular edinmemesi diğer bir deyişle yeni okuyucular için bir çekim alanı olamamasıydı.»

Nitekim az önce andığım **Var- lık ve Türk Dili** belli bir doğrul- tuyu sürdürdükleri, temel bir iki ilkede anlaşmış bir yazar kad- rosuna dayandıkları için vardır- lar. Bu dergilerde Yaşar Nabi' ye ters düşen ya da TDK'nun ilkeleriyle çatışan bir yazıya raslayamazsınız.

Ayrıca öncülük iddiasıyla çı- kan dergilerin de öncülükleri artçılığa dönüşünce battıklarını görüyoruz. Belli bir görüş çevre- sinde toplanan yazar-çizerin çı- kardığı dergilerin uzun ömürlü olmamasının nedeni de üç aşığı beş yukarı aynı. Önce dergiyi çı- karanlar arasında görüş ayrılı- ları başlamış, tutarsızlıklar bir- birini izlemişse okur dergiyi al- mamakla niçin suçlu olsun?

OSMANLI TARİH ARŞİVİ

Bu adı taşıyan bir başka der- gi ise Ocak 1977'de çıkmaya başladı. Derginin amacı şöyle belirtiliyor bu ilk sayıda: «Amaç- larımızı kısa ve uzun vadeli ol- mak üzere ikiye bölebiliriz. Ya- bancı araştırmacıların Türkiye' de güç bulunan bazı süreli ya- yınlarda neşrolunmuş Osmanlı tarihiyle ilgili çalışmalarını Türkçeye aktarıp daha geniş bir okur kitlesine taktim etmenin faydalı olabileceği kanısındayız. (...) İkinci ve uzun vadeli ama-

cımız iddialı olduğu kadar geniş bir işbirliği gerektirir: Genç araş- tırmacıların çalışmalarına yer vermek suretiyle, Üniversite ve Fakülte dergileri yanısıra, daha geniş bir okur kitlesine hitabe- den bir ihtisas dergisi yaratmak azmindeyiz.»

Dergide yer alan beş yazının beşi de çeviri. Yazı başlıklarını sıralayalım: «Osmanlı Lonca- larının Yapısı ve Osmanlı Sosyal Tarihindeki Önemi, Levant Böl- gesinde İngiliz Ticareti, İkinci Mehmedin Dahili Siyaseti Üzeri- ne, Osmanlı Feodal Düzeni Üze- rine Bazı Ortaçağ Balkan ve Bi- zans Kurumlarının Etkileri, Ce- zayirde Osmanlıların Din Siya- seti.»

Bu yazılardan birincisiyle üçüncüsünü okuyabildim ancak. Her yazı ayrı bir dikkat, ayrı bir hazırlık gerektiriyor çünkü. Os- manlı loncalarıyla ilgili yazı Gabriel Baer'in. Kudüs'de yayımlanan **Proceedings of the Israel Academy of Sciences and Humanities** adlı dergiden alınmış. Yazıda Osmanlı loncalarının ör- gütleniş biçimi, nitelik ve önem- leri inceleniyor. Yalnız araştı- rmacının kimi kavramları yanlış değerlendirmesinin konuya yak- laşımını olumsuz yönde etkile- diği ve onu tartışılabilir yargıla- ra götürdüğü görülüyor. Gabriel Baer fütüvvet birliklerinin mes- lek loncaları olmadığını, lonca- larla «sufi tarikatlar arasında» güçlü bağlar bulunmadığını öne sürüyor. Sonra da loncaların yükselme ve gelişmesinin 18. yüzyılda başladığını söylüyor. Loncalarla fütüvvet arasında bağ kuranların terminolojik bir yanlışla düştüklerini de ekliyor. Ama bir sayfa sonra dericiler loncası reisine «Ahi Baba» de- nildiğini söylerken düştüğü ce- lişkinin farkına bile varmıyor.

Şimdi kısaca bir iki kaynağı göz atalım:

Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihinde** (c. I, s. 17-19) daha 13. yüzyılda Anadolu'da iş hayatının «işlenen eşyanın cinsine göre sıkı kaide- lere tâbi birtakım lonca-korpo- rasyon'lara» ayrıldığını belirtir. Kaynak olarak da Mevlana'dan,

İbni Battuta'dan, İbni Bibi'den yararlanır. Yine Akdağ'ın bu ko- nuda ana kaynak olarak işaret ettiği Abdülbaki Gölpınarlı'nın «İslâm ve Türk İllerinde Fütüv- vet Teşkilatı ve Kaynakları» (**İk- tısât Fak. Mec.**, c. 11, s. 1-4, 1949-50) başlıklı makalede fütüvvetin tarihçesinin Abbasoğul- ları ve Selçuklular dönemine ka- dar çıkarıldığını görürüz. Gölpı- narlı, fütüvvet ile mezhepler ve tarikatlar arasındaki ilişkiyi de saptadığı bu makalesinin «Fütüvvet ve esnaf teşkilatı» bölü- münde şu yargıya varır: «...Fütüvvet ehlinin sanat teşkilatını benimsemesi, yahut daha doğru- su sanat ehlini teşkilatlandırma- sı, pek eski devirlerden ve bel- ki de Sasanîler zamanından iti- baren başlar.» (s. 88). Sonra da Velîyeddin Efendi kütüphanesi- deki bir Fütüvvetname'den yola çıkarak esnaf zümrelerini ve pir- lerini sıralar. «Esnaf zümreleri- de teşkilat» ara bölümünde de Gabriel Baer'in verdiği bilgileri kısaca özetler. İşin ilginç yanı, Gölpınarlı'nın loncaların çözülü- şünü, «yerli küçük sanatlarla el tezgahlarının yerini Avrupa bü- yük sanayiiyle fabrika mamulle- rinin» almasına bağlamasıdır.

Prof. Neşet Çağatay'ın 1974'te yayımlanmış «Bir Türk Kurumu Olan Ahilik» adlı araştırmasın- da da hemen aynı düşüncelerin öne sürüldüğünü görürüz. Çağatay, «ahilik»i şöyle tanımlar: «Ahilik, tarihi ve sosyo-ekonomik zorunlukların ortaya çıkar- dığı bir Türk esnaf birliği kuru- luşudur.» Ahiliğin Osmanlı sos- yal hayatını düzenlemedeki rolü- nü de şu noktalarda toplar: 1) Meslekî örgütlenmeyi sağlamış- tır. 2) Üretici-tüketici çıkar iliş- kilerini düzenlemiştir. 3) Şehir- lerden köylere, dağ başlarına ka- dar yayılan «bir zavıye yani, top- lantı ve konuk evleri örgütü» kurarak sosyal hayata katkıda bulunmuştur. 4) Bazı şehir ve kasabaların yönetim işlerinde devlete yardımcı olmuştur.

Daha başka kaynaklardan da söz edilebilir. Sözgelisi Fuat Köprülü'nün **Osmanlı İmparator- luğunun Kuruluşu** adlı kitabın- da fütüvvet ehline önemlice bir

yer ayırdığını görürüz. Diyece- ğim, Gabriel Baer'in kaynakları- nın sınırlı olduğu, kimi kavram- ların araştırmacıyı yanılttığı gö- rülüyor. Hele «lonca» kelimesine 18. yüzyıldan önce raslanmadığı- nı söyleyerek, bunu loncanın da- ha önce mevcut olmayışına ka- nit sayması bilimsellikte pek bağ- daşmıyor.

Yine de sonuç olarak Batılı araştırmacıların Osmanlı tarihi üzerine çalışmalarının Türk oku- runa sunulması, hem değişik malzemenin değerlendirilmiş ol- ması, hem de konulara farklı yaklaşımların getirilmesi açısından önem taşıyor. Araştırmacı- lar da öne sürülen düşünceler doğru da olabilir, yanlış da. Ver- rileri, sunulan malzemeyi değer- lendirmek bizim elimizde. Sözge- lişi, Fuat Köprülü'nün verdiği ki- mi sonuçlar, yaptığı yorumlar da yanlıştır. Ama getirdiği mal- zeme önemlidir ve bu malzeme olmadan, özellikle Anadolu'nun 13-15. yüzyıllardaki sosyo-ekonomik yapısını değerlendirmek zor- dur.

Osmanlı Tarih Arşivi dergisi de teorik bir yaklaşım getirmek iddiasında değil zaten. Bir boş- luğu doldurmak amacı. Üstelik önemli bir boşluğu. Bu nedenle sürekliliğini dilemiş bir dergi. Günümüzü açıklayabil- mekle mümkün çünkü.

ATILLA ÖZKIRIMLI

«TÜRKİYE'DE DEVLET- TARIM İLİŞKİLERİ 1923-50» ÜZERİNDE

F. Birtek ve Ç. Keyder'in ince- lemesi (Birikim, Aralık 1976), ge- rek Türkiye ve gerekse sosyo- ekonomik yapı açısından Türki- ye'ye benzeyen ülkeler ile ilgili çok önemli bir konuyu ele al- yor: **Kendisinden önce gelişmiş olan ülkelerin (kapitalist ve sos- yalist) varolduğu bir dünyada, kapitalistleşme sürecinde bulu- nan azgelişmiş ülkelerde çeşitli sınıf ve tabakalar arasında ku- rulan ittifak ve koalisyonlar.** Sö- zünü ettiğimiz inceleme, konu-

yu, bu çerçeveye oturtmuyor, ve bu genellikte de değil. Bu genel konunun bir alt bölümü ile ilgi- li: Türkiye'de 1923-50 arasında tarım kesiminde meydana gelen değişmeler ve devlet ile çeşitli köylü tabakaları arasındaki iliş- kiler.

Bu çalışma, bizce, konu edin- diği süreç ve ilişkileri açıkla- mada yetersiz kalıyor. Bunun nedeni, kullanılan «kavram boh- çası»nın konunun açıklanması için yeterli olmaması, ve yazar- ların, yöntem konusunda gerek- li hassasiyet ve özeni gösterme- meleridir. Farklı sorunsallar içinde üretilmiş kavramların mekanik bir şekilde birleştirilme- leri bir kavram kargaşalığı ya- ratmakta ve sözü edilen süreci anlamamızı güçleştirmektedir. Yöntem sorununun önemini vur- gulamak için, aşağıda, çalışma- nın ayrıntıları üzerinde hiç dur- mayıp, sadece, yöntemle ilgili eksiklikleri üzerinde duracağız.

Bunu yapmadan önce, çok uzun olan bu incelemenin ama- cını ve bulgularını özetlemek yararlı olacaktır. Yazarların ce- vap aradığı soru şu: «Başarılı bir kurtuluş savaşına önderlik eden», «vatandaşların ekonomik koşullarını düzelten», «geçmişte siyasal katılmanın sınırlı olduğu bir siyasal düzene daha fazla katılma sağlayan», «sanayileş-meyi geliştiren» ve «köylünün vergi yükünü hafifleten» CHP'nin 1950 seçimlerini kaybetme- sinin en önemli sebebi nedir? Yazarların bulduğu cevap şu- dur: «Başlangıçta devlet tarafın- dan beslenen» ve «devlete tem- mel desteği veren» orta çiftçi- lerin, devletin güttüğü iktisat poli- tikasından dolayı, 1939'lardan sonra «yabancılaşması» ve CHP'yi desteklemekten vazgeç- meleridir. 1920'lerde devlet bü- yük çiftçilerle ittifak halindedir. Çünkü, Kurtuluş Savaşında dev- lete yardım etmişlerdir ve savaştan sonra da uluslararası piya- sa ile bütünleşmiş olduklarından fazla miktarda artık üretmekte ve ekonomik bakımdan güçlü durumdadırlar. Fakat, 1929 Bu- hranı büyük çiftçilerin ekonomik gücünü azaltıyor, ve bu da dev-

letle olan ittifaklarını yıkıyor. Buhrandan sonra, devletin, ken- dine-yeterli (otarşik) bir ekono- mik politika izlemesi, sanayileş- me zorunluluğunu doğuruyor ve bunun için de tarımdan artık transferini gerekli kılıyor. Bu transferi sağlamak için, devlet, orta çiftçileri kendine yeni müt- tefik olarak «seçiyor». Devlet, ürettiği buğdayın fiyatını des- tekliyerek bu sınıfı güçlendirir- yor. Fakat, diğer yandan da iç ticaret hadleri ve vergi politika- sı ile ürettikleri artığı devlet sa- nayisine transfer ediyor. Orta çiftçiler daha fazla artık üre- tikçe pazara daha çok bağlı olu- yor ve fiyat hareketlerine karşı duyarlı oluyorlar. İkinci Dünya Savaşı iç ticaret hadlerini iyice tarım aleyhine bozuyor. Buna tepki olarak da, orta köylüler, buğdayı karborsada satmaya başlıyorlar. Transfer ettiği artı- ğın azalmasını önlemek için, devletin yeni bir tarım vergisi koyması, «orta çiftçiyi devletle olan ittifakına kesin olarak ya- bancılaştırıyor». Böylece, orta çiftçiler, alternatif bir politik güç olan büyük çiftçilerle birleşip, 1950'de CHP'yi iktidardan düşü- rüyorlar. Başlangıçta, pazardan bağımsız ve apolitik olan orta çiftçiler, CHP'nin buğday politi- kası ile artık üretir hale gelmiş ve pazarla ilişki kurarak, kendi- ne-yeterli sanayileşme için gerek- li artığın kaynağı olmuştur. CHP, bu başarılı politikanın kurbanıdır. Çünkü, pazara açıl- dıkça orta çiftçiler politize ol- muşlar ve çıkar çatışmasına düştükleri CHP'yi iktidardan düşürmüşlerdir. CHP'nin iktidar- dan düşmesini engelleyecek iki politika vardı ve yazarlara göre CHP'nin bu politikaları izlemesi olanaksızdı. Bu politikarlardan birincisi, CHP yöneticilerinin, 1946'da hazırlanan Çiftçiyi Top- raklandırma Kanunu aracılığı ile yoksul çiftçilerle ittifak kurma- ları idi. Böyle bir ittifakın kuru- lamamasında rol oynayan en önemli etmenler, partinin «sınıf- sız-milliyetçilik ideolojisi» ve «or- ta sınıf tabakanın genişliği» ile yoksul çiftçilerin belirli bir ar- tık ile böyle bir ittifakı destek-